

ปฏิบัติการที่ 1

การวัดอย่างวัดละเอียด

การวัดเป็นกระบวนการหนึ่ง ที่ สำคัญในการศึกษาทางฟิสิกส์ ซึ่งมีหน่วยการวัดหลายระบบแต่ระบบที่ ใช้อย่างแพร่หลายได้แก่ระบบวัดระหว่างชาติ ที่ เรียกว่า SI unit ในปฏิบัติการนี้ จะเลือกศึกษาเฉพาะระบบ SI เท่านั้น ในการวัดสิ่ง ของต่างๆ ต้องใช้เครื่องมือวัดที่ เหมาะสมกับงานที่ จะวัด เพื่อ หลีกเลี่ยงความคลาดเคลื่อนที่ อาจเกิดขึ้น ระหว่างการทดลองนี้ จึงควรศึกษาการใช้เครื่องมือวัดให้เข้าใจ

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาการใช้และเพิ ษทักษะการใช้เครื่องมือวัด เวอร์เนียร์คาลิเปอร์ สเฟียโรมิเตอร์ และ ไมโครมิเตอร์
2. สามารถอ่านค่าจากเครื่องมือวัดที่ถูกต้องตามขนาดจริงของ วัตถุที่ กำหนดให้

อุปกรณ์การทดลอง

1. เวอร์เนียร์คาลิเปอร์ จำนวน 1 อัน
2. ไมโครมิเตอร์ จำนวน 1 อัน
3. สเฟียโรมิเตอร์ จำนวน 1 อัน
4. วัตถุรูปทรงต่างๆ ที่ กำหนดให้
  - 4.1 ทรงกลมตัน (ลูกปิ่นเหล็ก)
  - 4.2 ทรงกระบอกกลวง ปลายเล็กและใหญ่
  - 4.3 เส้นลวด
  - 4.4 เลนส์นูน

วิธีการทดลอง ทดลองและบันทึกผลในตาราง แบ่งการทดลองนี้ เป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 เวอร์เนียร์คาลิเปอร์

1. ใช้เวอร์เนียร์คาลิเปอร์วัดเส้นผ่าศูนย์กลางภายนอก (d_1) เส้นผ่าศูนย์กลางภายใน (d_2) ของทรงกระบอกกลวง บันทึกผลการทดลอง และให้ทำการทดลองซ้ำ 5 ครั้ง ึ่ง หาค่าเฉลี่ย
2. ใช้เวอร์เนียร์คาลิเปอร์วัดความสูง (h) ของทรงกระบอกกลวง บันทึกผลการทดลอง และให้ทำการทดลองซ้ำ 5 ครั้ง ึ่ง หาค่าเฉลี่ย

ตอนที่ 2 ไมโครมิเตอร์

2.1 ใช้ไมโครมิเตอร์วัดเส้นผ่าศูนย์กลางของเส้นลวดและคำนวณหาปริมาตรของเส้นลวด โดยกำหนดความยาว 5 เซนติเมตร ให้ทำการทดลองซ้ำ 5 ครั้ง พร้อมทั้งหาค่าเฉลี่ย

2.2 ใช้ไมโครมิเตอร์วัดเส้นผ่าศูนย์กลางของทรงกลมตันบันทึกผลการทดลอง ให้ทำการทดลองซ้ำ 5 ครั้ง พร้อมทั้งหาค่าเฉลี่ย

2.3 คำนวณหาปริมาตร (V) ของทรงกลมตันจากสูตรต่อไปนี้

ปริมาตรของทรงกลม

$$V = \frac{4}{3} \pi r^3 \quad ; \quad r = \text{รัศมีของทรงกลม}$$

ตอนที่ 3 สเฟียโรมิเตอร์

1. ใช้สเฟียโรมิเตอร์วัดหรัศมีความโค้งของเลนส์นูน

บันทึกผลการทดลอง**ตอนที่ 1 วัดเส้นผ่านศูนย์กลางภายในและภายนอก PVC**

ท่อ PVC		เส้นผ่านศูนย์กลาง (mm)					
		1	2	3	4	5	เฉลี่ย
ปลายเล็ก	ภายใน						
	ภายนอก						
ปลายใหญ่	ภายใน						
	ภายนอก						

ตอนที่ 2 วัดเส้นผ่านศูนย์กลางของเส้นลวดและทรงกลม

วัสดุ	เส้นผ่านศูนย์กลาง (mm)					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย
ทรงกลมตัน (mm)						
เส้นลวด (mm)						

จงแสดงการคำนวณปริมาตรของทรงกลมตัน

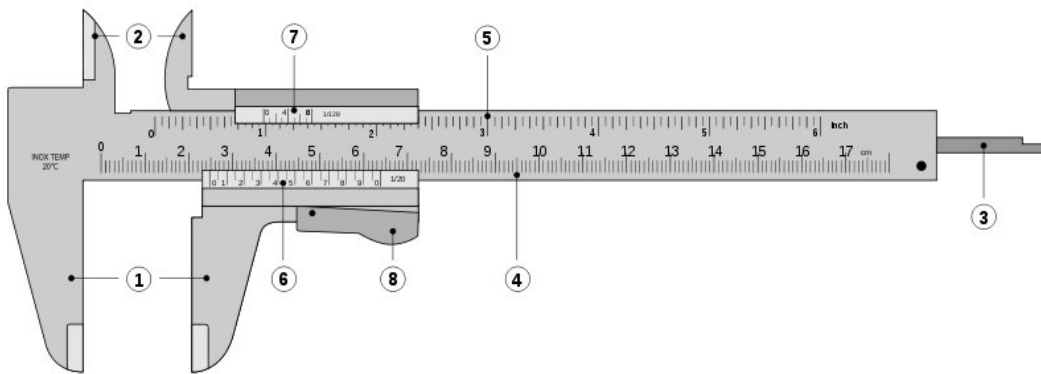
ตอนที่ 3 วัดรัศมีความโค้งของผิวโค้งด้วยสเฟียโรมิเตอร์

วัสดุ	1	2	3	4	5	เฉลี่ย
เลนส์						

คู่มือการวัดอย่างละเอียด

เวอร์เนียคาลิเปอร์ (VERNIER CALIPER)

เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดความยาวของวัตถุทั้งภายในและภายนอกของซีเวอ์เนียคาลิเปอร์มีลักษณะที่ วไป ดังรูป

เวอร์เนียคาลิเปอร์

ส่วนประกอบของเวอร์เนียคาลิเปอร์

- ตำแหน่ง ① เรียกว่า ปากวัด ใช้หนีบวัตถุที่ต้องการวัดขนาด
- ตำแหน่ง ② เรียกว่า ปากวัด ใช้วัดขนาดภายในของวัตถุ
- ตำแหน่ง ③ เรียกว่า แกน G ใช้วัดความลึก
- ตำแหน่ง ④, ⑤ เรียกว่า สเกลหลัก เป็นสเกลไม้บรรทัดธรรมดา ซึ่ง เป็นเซนติเมตร (cm) และนิ (inch)
- ตำแหน่ง ⑥ เรียกว่า สเกลเวอร์เนีย ซึ่ง จะเลื่อนไปมาได้บนสเกลหลัก
- ตำแหน่ง ⑦ เรียกว่า สกรู ใช้ยึดสเกลเวอร์เนียไว้ให้ติดกับสเกลหลัก
- ตำแหน่ง ⑧ เรียกว่า ปุ่ม ใช้กดเลื่อนสเกลเวอร์เนียไปบนสเกลหลัก

ค่าความละเอียดของเวอร์เนีย

$$\text{ค่าความละเอียด (Least Count)} = \frac{1}{n}, \quad n = \text{จำนวนช่องของสเกลเวอร์เนีย}$$

โดยปกติแล้ว ตัวเลขที่ แสดงค่าความละเอียดที่ สุดของเครื่องมือวัดนี้ มักจะเขียนไว้บนสเกลเวอร์เนียในหน่วยต่างๆ เสมอ เช่น 0.1 mm. สำหรับสเกลเวอร์เนียชนิด 10 ช่องหรือจำนวนช่อง 10 ช่อง (n = 10)

0.05 mm. สำหรับสเกลเวอร์เนียชนิด 20 ช่องหรือจำนวนช่อง 20 ช่อง (n = 20)

0.02 mm. สำหรับสเกลเวอร์เนียชนิด 50ช่องหรือจำนวนช่อง 50 ช่อง (n = 50)

หมายเหตุ เวอร์เนียที่ใช้อยู่ในห้องปฏิบัติการฟิสิกส์นี้จะเป็นชนิด n = 20

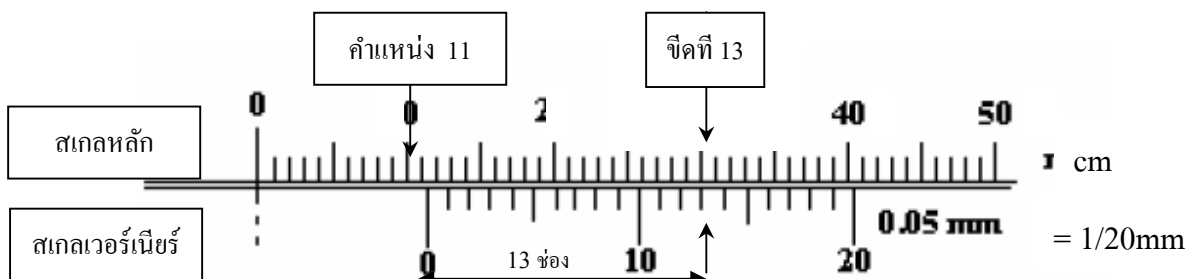
0.05 mm หมายความว่า 1 ช่องสเกลเวอร์เนียมีขนาดเท่ากับ 0.05 mm

ลำดับการอ่านค่าจากการวัด

1. ก่อนใช้เวอร์เนียต้องตรวจสอบว่ามีค่าความละเอียดของเวอร์เนีย (least count) มีค่าเท่าใด โดยดูจากตัวเลขที่ เขียนไว้บนสเกลเวอร์เนีย หรืออาจจะคำนวณจากสูตร $least\ count = \frac{1}{n}$
2. ดูว่าขีดที่ ศูนย์ของสเกลเวอร์เนียอยู่ที่ ตำแหน่งศูนย์บนสเกลหลัก แล้วอ่านค่าบนสเกลหลักในหน่วยเซนติเมตรหรือนิ ตามหน่วยที่ เราต้องการ
3. ใช้ นิ้วหัวแม่มือดันสเกลเวอร์เนียที่ ตำแหน่งที่ ๑๓ (ดังรูป) ทางออก ให้พอที่ ปากของเวอร์เนียหนีวัตถุที่ ต้องการวัดให้พอดีแล้วบันทึกค่า ที่ ตำแหน่งศูนย์ของสเกลเวอร์เนียตรงกับสเกลหลัก
4. จากนั้น หาตำแหน่งที่ สเกลเวอร์เนียกับสเกลหลักตรงกัน แล้วบันทึกค่าสเกลเวอร์เนีย (หรือนับจำนวนช่องของสเกลเวอร์เนียจนถึงขีดที่ ตรงกัน)
5. สเกลเวอร์เนียสเกลแรก ที่ ตรงกับสเกลหลักคือสเกลใด
6. คำนวณหาขนาดของวัตถุที่ วัดจากสูตร

ผลการวัด = ค่าสเกลหลัก + (ค่าสเกลเวอร์เนีย × ค่าความละเอียดของเวอร์เนีย)		
(ข้อ 3)	(ข้อ 4)	(ข้อ 1)

ตัวอย่างการอ่านสเกลเวอร์เนีย ผลการวัดของวัตถุอันหนึ่ง แสดงค่าที่ อ่านดังรูป

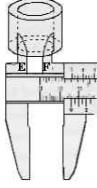

1. หาค่าของสเกลหลัก จากรูปด้านบนขีดที่ ศูนย์ของสเกลเวอร์เนียตรงกับสเกลหลักตำแหน่งที่ 1.1 เซนติเมตร (เลยออกมาเล็กน้อยบนสเกลหลัก)
2. หาค่าของสเกลเวอร์เนีย ได้จากการนับจำนวนช่องขีดของสเกลเวอร์เนียที่ตรงกับขีดบนสเกลหลักอยู่ที่ ขีดที่ 13 เท่าใด ช่อง = ขีดที่ 13)
3. ผลการวัด = ค่าสเกลหลัก + {ค่าสเกลเวอร์เนีย × ค่าความละเอียดของเวอร์เนีย(Least count)}

แทนค่า ค่าสเกลหลัก = 1.1 เซนติเมตร , ค่าสเกลเวอร์เนีย = 13 , Least count = 0.05 มิลลิเมตร

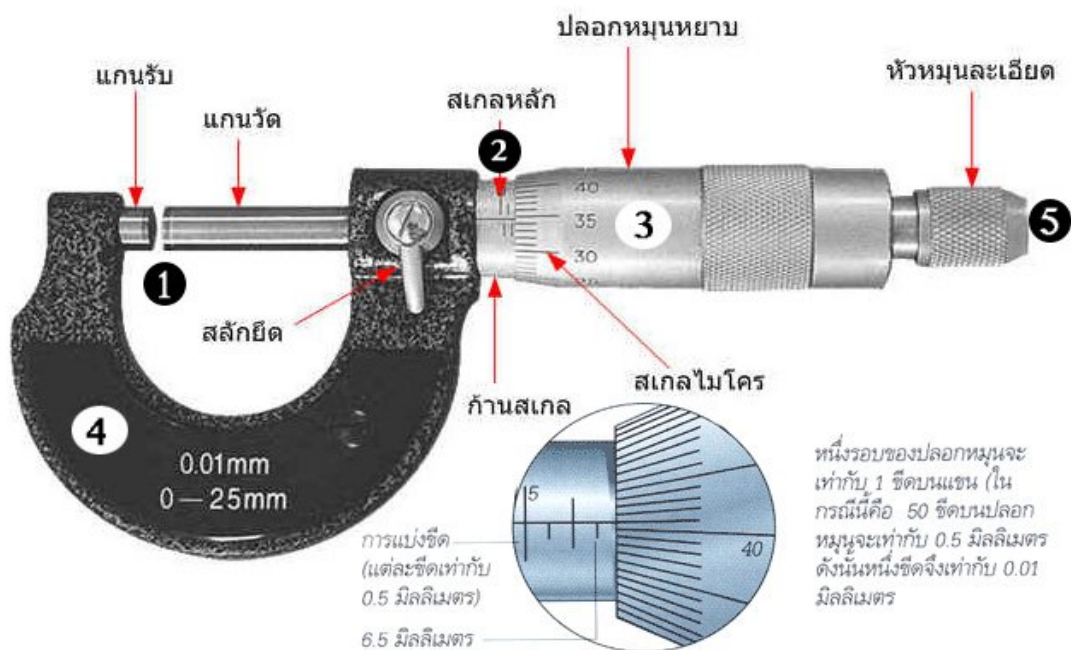
ฉะนั้น ผลการวัด $1.1\text{ เซนติเมตร} + (13 \times 0.05)\text{ มิลลิเมตร}$
 $= 1.1 \times 10^{-2} \times 10^3\text{ มิลลิเมตร} + 0.65\text{ มิลลิเมตร}$
 $= 11.65\text{ มิลลิเมตร}$

การใช้เวอร์เนียร์คาลิเปอร์วัดขนาดของวัตถุในหลายลักษณะดังรูป

ในการวัดความยาวของแท่งวัตถุ เส้นผ่าศูนย์กลางของทรงกระบอกและทรง กลม	การวัดเส้นผ่าศูนย์กลางภายใน ของวงแหวน ทรงกระบอกกลวง	การวัดความลึกของวัตถุ

ไมโครมิเตอร์ (Micrometer)

เป็นเครื่องมือวัดขนาดของวัตถุที่ต้องการความละเอียดสูงในระดับทศนิยมตำแหน่งในหน่วยมิลลิเมตร เครื่องวัดชนิดนี้ อาศัยหลักการ การเคลือบสี ของสกรู ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญดังแสดงในรูปไมโครมิเตอร์

ไมโครมิเตอร์

- ตำแหน่ง ① เป็นตำแหน่งที่วัดระยะ
- ตำแหน่ง ② เป็นสเกลหลักด้านเป็น 0,1,2 มิลลิเมตร และด้านล่างเป็น 0.5, 1.5 ,2.5 มิลลิเมตร
นั่นคือ 0.5 มิลลิเมตร
- ตำแหน่ง ③ เป็นสเกลเวอร์เนียร์ (มีจำนวน 50 ช่อง รอบแกน)
- ตำแหน่ง ④ เป็นตำแหน่งที่ จับขงทำการวัด
- ตำแหน่ง ⑤ เป็นปุ่มที่ใช้เล็ อกแกน

ค่าความละเอียดของไมโครมิเตอร์

ปากวัดตำแหน่งที่ ① สัมผัสกัน ซีตที่ 0 ของสเกลวงกลมจะทับพอดีกับแกนสเกลนอนและถ้า หมุนสเกลวงกลมถอยหลังไป 1 รอบ ซีตที่ 0 ของสเกลวงกลมจะทับพอดีกับแกนนอน และขอบของสเกลวงกลมจะทับพอดีกับขีดแบ่งครึ่ง มิลลิเมตรบนสเกลหลัก ซึ่งหมายความว่า หมุนแกนวัดถอยหลังไปเพียง 1 ช่อง ปากวัด ตำแหน่งที่ ① จะห่างกันเป็นระยะ $505.0 = 0.010$ มิลลิเมตร ซึ่ง เป็นค่าที่ น้อยที่ สุดที่ สามารถ อ่านได้จากเครื่องวัดชนิดนี้เรียกว่า least count ปกติค่า least count ของเครื่องไมโครมิเตอร์จะเขียนไว้บน ตำแหน่ง ④ เช่น 0.01 mm

การอ่านค่าจากไมโครมิเตอร์

ผลการวัดจะประกอบด้วย ค่าสเกลหลัก, ค่าสเกลวงกลม, ค่าความละเอียดของเครื่องวัด

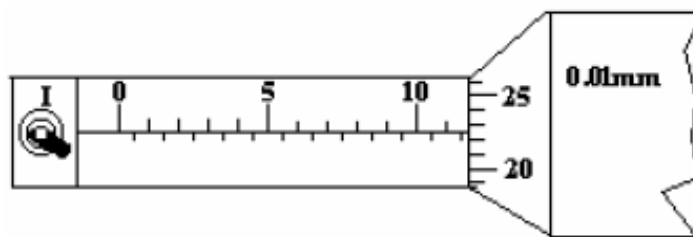
$$\text{ผลการวัด} = \text{ค่าสเกลหลัก} + (\text{ค่าสเกลวงกลม} \times \text{ค่าความละเอียดของไมโครมิเตอร์})$$

วิธีใช้ไมโครมิเตอร์

ในการวัดให้ใช้มือซ้ายจับตรงตำแหน่ง ④ และมือขวาหมุน ตำแหน่ง ⑤ ให้แกนถอยหลังเพื่อ อทำให้ ปาก ตำแหน่ง ① เปิดกว้างออกเพื่อ อทำให้วัตถุที่ ต้องการวัดอยู่ระหว่างตำแหน่ง ② โดยหมุนแกนให้ปาก วัดมาสัมผัสพอดีกับผิวด้านหนึ่ง ของวัตถุเสียง “คลิก” จากนั้น ให้บิดข้อมือไปทางซ้ายเพื่อ อตรึงแกนวัดไว้ แล้วอ่านค่าการวัดได้ ข้อสำคัญในการวัดคือตรวจสอบดูก่อนว่าซีตศูนย์(0) ของสเกลเวอร์เนียร์ตรงกับแกน นอนบนสเกลหลักหรือไม่เมื่ อให้ปลายที่ ③ สองของตำแหน่ง ④ มาชิดกัน

ตัวอย่างการอ่านค่าการวัดบนสเกลไมโครมิเตอร์

เมื่อ วัดขนาดของวัตถุอันหนึ่งได้แสดงในรูป โดยที่ Least Count ของไมโครมิเตอร์ = 0.01 mm

1. ขณะนี้ ขอบของสเกลวงกลมอยู่ที่ ตำแหน่งที่ 500 มิลลิเมตร เลยออกมาเล็กน้อยบนสเกลหลัก
  2. ซีตที่ 22.5 ของสเกลวงกลมตรงกับแกนนอนบนสเกลหลัก แล้วเอาตัวเลข 22.5 นี้ คูณกับค่า Least Count จะได้เป็นค่าเศษของมิลลิเมตร เป็น $22.5 \times 0.010 = 0.225$ mm
  3. นำค่าที่ ได้จากข้อ (1) และข้อ (2) รวมกัน จะได้เป็นผลการวัดครั้ง นี้ นั่น คือ
- $$\begin{aligned} \text{ผลการวัด} &= \text{ค่าสเกลหลัก} + (\text{ค่าสเกลวงกลม} \times \text{ค่าความละเอียดของไมโครมิเตอร์}) \\ &= 11.500 \text{ mm} + 0.225 \text{ mm} \\ &= 11.725 \text{ mm} \end{aligned}$$

ดังนี้ หล้าดับชี้ นการการวัดเป็นดังนี้

1. ก่อนใช้ไมโครมิเตอร์ต้องดูว่าค่า Least Count เท่ากับเท่าใด โดยดูจากตัวเลขที่ เขียนไว้บนโครง A หรืออาจจะคำนวณก็ได้ (โดยดูจากหัวข้อความละเอียดของไมโครมิเตอร์)
2. ต้องดูว่าขอบของสเกลวงกลมอยู่ที่ ตำแหน่งที่ เท่าใดของสเกลหลักในหน่วยมิลลิเมตร
3. ต่อไปดูว่า ชีตที่ เท่าใดบนสเกลวงกลมอยู่ตรงกับเส้นแกนของสเกลหลัก แล้วเอาตัวเลขนี้ คูณกับ ค่า Least Count จะได้เป็นเศษของมิลลิเมตร
4. ผลรวมที่ ได้จากข้อ 2 และ ข้อ 3 คือผลการวัด

สเฟียโรมิเตอร์

เป็นเครื่องมือวัดความยาวที่ วัดได้ละเอียดกว่าไม้บรรทัดรัศมีมีความโค้งของทรงกลม เช่น วัดหารศมีความโค้งของเลนส์นูน เลนส์เว้า กระจกนูน กระจกเว้า มีสเกลเวอร์เนียร์แบบวงกลม มีขีดสเกลบนแผ่นวงกลม แบ่งเป็นช่องย่อยเท่าๆ กันจำนวน n ช่อง สเกลหลักเป็นสเกลไม้บรรทัด ดังรูปด้านล่าง เมื่อหมุนแผ่นวงกลมหรือสเกลเวอร์เนียร์ (ซึ่ง ึงติดกับขาวัดหรือขากลางไป 1 รอบ ขอบของแผ่นวงกลมพร้อมขาวัดหรือขากลางจะเลื่อนไปบนสเกลหลักเป็นระยะเท่ากับ 1 mm ดังนี้ นค่าละเอียดสุดของสเฟียโรมิเตอร์มีค่าเท่ากับ $1/n$ mm

สเฟียโรมิเตอร์ีในรูปมีสเกลเวอร์เนียร์ 100 ช่อง ดังนี้ นค่าละเอียดสุดของสเฟียโรมิเตอร์ีนี้ มีค่าเท่ากับ 0.01 mm หลักการอ่านค่าวัดที่ วัดโดยสเฟียโรมิเตอร์ีเช่นเดียวกับไมโครมิเตอร์คาลิเปอร์ (หมายเหตุ เพื่อ อกความง่ายในการอ่านค่าของการวัดจากสเฟียโรมิเตอร์ี ควรกำหนดให้ขีดล่างสุดของสเกลหลักเป็นขีดที่ 0 cm)

วิธีใช้สเฟียโรมิเตอร์

1. วางสเฟียโรมิเตอร์บนกระจกราบแล้วหมุนเกลียวของสเฟียโรมิเตอร์ี ซึ่ง จะทำให้ขา กลางเลื่อนขึ้น หรือเลื่อนลง จะทำให้สเกลเวอร์เนียร์หมุนตามไปด้วย จัดให้ขาที่ ึงสี่ ของสเฟียโรมิเตอร์ีสัมผัสกระจกราบ สมมุติว่าเมือ อกขาที่ ึงสี่ สัมผัสกระจกราบแล้วขีดศูนย์ของสเกลเวอร์เนียร์ซึ่ง ตรงกับขีดศูนย์ของสเกลหลัก
2. นำสเฟียโรมิเตอร์ีนี้ ไปวางบนเลนส์ที่ จะวัดหารศมีความโค้ง หมุนเกลียวเพื่อ อกให้ขา กลางของสเฟียโรมิเตอร์ีเลื่อนขึ้น หรือเลื่อนลงจนแตะชนิดของเลนส์ที่ จะวัดโดยให้ขาที่ ึงสี่ ของสเฟียโรมิเตอร์ีสัมผัสผิวเลนส์พอดี และให้ขากลางของสเฟียโรมิเตอร์ีอยู่ตำแหน่งสูงสุดหรือต่ำ สุดของเลนส์นั้น
3. วัดระยะระหว่างขาแต่ละคู่ (ไม่ใช่ขากลาง) ของสเฟียโรมิเตอร์ีเป็นค่า L โดยกดลงบนแผ่นกระดาษหนาให้เป็นรอยซึ่ง ึงเกิดจากปลายแหลมของขาที่ ึงหมด แล้วจึงวัดระยะจากรอยจุดของปลายขา นั้น

ใบบันทึกผลการทดลอง

ตอนที่ 1 วัดเส้นผ่านศูนย์กลางภายในและภายนอก PVC

ท่อ PVC		เส้นผ่านศูนย์กลาง (mm)					
		1	2	3	4	5	เฉลี่ย
ปลายเล็ก	ภายใน						
	ภายนอก						
ปลายใหญ่	ภายใน						
	ภายนอก						

ตอนที่ 2 วัดเส้นผ่านศูนย์กลางของเส้นลวดและทรงกลม

วัสดุ	เส้นผ่านศูนย์กลาง (mm)					
	1	2	3	4	5	เฉลี่ย
ทรงกลมตัน (mm)						
เส้นลวด (mm)						

จงแสดงการคำนวณปริมาตรของทรงกลมตัน

ตอนที่ 3 วัดรัศมีความโค้งของผิวโค้งด้วยสเฟียโรมิเตอร์

วัสดุ	1	2	3	4	5	เฉลี่ย
เลนส์						

ค่ารัศมีความโค้ง คำนวณหาได้จากสมการ

$$R = \frac{a^2}{6h} + \frac{h}{2}$$

เมื่อ R = รัศมีความโค้ง

a = ระยะห่างระหว่างขาสเฟียโรมิเตอร์

h = ความสูงที่ วัดได้